

Autismspektrumtillstånd

6.11.2023

Enligt definitionen är ett autismspektrumtillstånd en utvecklingsrelaterad störning i det centrala nervsystemet, som yttrar sig som speciella egenskaper inom interaktion och kommunikation samt begränsade, repetitiva och oflexibla funktionssätt och rutiner, eller att något är föremål för särskilt intresse. Stödåtgärder bör sättas in så fort det uppstår misstanke om eller oro för drag av autismspektrum – det är inte nödvändigt att vänta på att diagnosen bekräftas för att inleda stödåtgärderna. Behandlingsformer är rehabiliterande åtgärder i vardagen, modifiering av miljön för att stödja funktionsförmågan och psykosocial och färdighetsinriktad rehabilitering.

Allmän information om autismspektrumtillstånd

Enligt sjukdomsklassificeringen ICD-10 som för närvarande används i Finland omfattar autismspektrumtillstånden **autism i barndomen och atypisk autism, Aspergers syndrom och annan eller ospecificerad genomgripande utvecklingsstörning i barndomen.**

Inom de närmaste åren kommer sjukdomsklassificeringen att förnyas i och med den nya sjukdomsklassificeringen ICD-11 (<https://icd.who.int/en>), men det finns ännu ingen exakt information om tidtabellen för när klassificeringen införs.

Ordet autismspektrum beskriver att symtomen eller egenskaperna är mångfasetterade; symtomen och den funktionsnedsättning de orsakar varierar mycket mellan olika människor.

Drag av autismspektret kan förekomma också utan att det påverkar personens funktionsförmåga. I så fall finns det inget behov av en medicinsk utvärdering och rehabilitering. I rekommendationen [God medicinsk praxis](#) behandlas på finska medicinska symtom som försämrar funktionsförmågan och som uppfyller de diagnostiska kriterierna för autismspektrumtillstånd.

Bakgrund

Bakgrunden till autismspektrumtillstånd är den kombinerade effekten av både **ärfthet** och **yttre faktorer**.

Många olika genetiska förändringar i befolkningen, både vanliga och sällsynta, kan bidra till uppkomsten av ett autismspektrumtillstånd.

Vissa yttre faktorer relaterade till graviditet, förlossning och barnsäng har visat sig öka risken för autismspektrumtillstånd: till exempel vissa läkemedel (såsom valproat) som mamman använder under graviditeten. Diskutera din medicineringsmed din läkare redan i det skede när du överväger graviditet.

Undersökningar

För att identifiera en autismspektrumstörning samlar man in information om både personens tidigare utvecklingsstadier och den nuvarande situationen av hen själv och hens nära krets och ur dokument, till exempel rådgivningscentral, småbarnspedagogik och skola.

Särskilt för vuxna kan det dock vara svårt att samla in data i efterhand, eftersom sådan information inte alltid är tillgänglig.

Också om drag av autismspektret kan ses redan under barndomsutvecklingen, kan symtomen komma fram i sin helhet först senare när de sociala kraven överstiger personens förmåga eller när stödet i det dagliga livet förändras. Personen kan också ha lärt sig maskera sina autismspektrumdrag.

Det finns också personer som har fått diagnosen först som vuxen. I samband med God medicinsk praxis-rekommendationen finns en skild artikel [Autismikirjon häiriön diagnostista arviota varten tarvittavista esitiedoista](#) (förhandsuppgifter som behövs för att diagnostisera autismspektrumtillstånd).

Att upptäcka drag av autismspektret hos flickor och kvinnor kan vara svårare än hos pojkar och män, eftersom flickor och kvinnor till exempel kan maskera, täcka eller dölja sina autistiska drag så att de inte märks lika lätt. Autismspektrumtillstånd hos flickor och kvinnor behandlas i en skild artikel [Autismikirjon häiriö tyttöillä ja naisilla](#).

Att diagnoskriterierna uppfylls säkerställs exempelvis genom att på en läkar- eller psykologmottagning observera personens kommunikation och interaktion samt eventuella manér och andra schematiskt repetitiva beteenden och föremål för särskilt intresse. Olika symtomenkäter och metoder används också vid diagnostiken och grupsituationer i vardagen observeras.

Dessutom är särskilt hos barn och unga andra undersökningar ofta nödvändiga, såsom syn, hörsel, utveckling, språklig färdighet samt fysisk och psykisk funktionsförmåga, för att få en tydlig uppfattning av den övergripande

situationen och eventuella andra faktorer som förklarar symtomen.

Autismspektrumtillstånd är förknippat med en ökad risk för många neurologiska sjukdomar och störningar (epilepsi, språksvårigheter, migrän eller huvudvärk, motoriska utvecklingsstörningar, inlärningssvårigheter intellektuell funktionsnedsättning), somatiska sjukdomar och störningar (tarmsymtom, fetma, metabolt syndrom, sömnstörningar), samt psykiatriska och neuro-psykiatriska störningar (ångestsyndrom, ADHD, bipolär sjukdom, personlighetsstörning, ätstörning, könsdysfori). Flera samtida störningar kan göra det svårt att identifiera ett autismspektrumtillstånd.

Se också [en figur](#) på finska om att identifiera och diagnostisera autismspektrumtillstånd.

Symtom

Det är viktigt att känna igen drag av autismspektrumstörning, så att vardagliga stödåtgärder, modifiering av miljön och nödvändig rehabilitering kan påbörjas så tidigt som möjligt.

Hos barn under 2 år kan följande saker tyda på autismspektrumstörning: barnet undviker ögonkontakt, uttrycker inte sina känslotillstånd (glädje, sorg, ilska, förvåning) med sina ansiktsuttryck, jollar bara lite, svarar just inte på sitt namn, imiterar inte aktiviteter eller har bara lite intresse för interaktiva lekar, såsom tittut. Hen kanske inte pekar på föremål eller saker hen är intresserad av eller märker inte om andra gråter eller skadar sig. Talet kan saknas eller utvecklas långsamt.

Hos barn under skolåldern kan autismspektrumtillstånd visa sig som försenad talutveckling, ekotal, egenartad och platt

intonation, undvikande av ögonkontakt, okänslighet för andras ansiktsuttryck, känslor eller krav, lite eller ingen lek med andra, repetitiv eller schablonmässig lek, ovanliga, intensiva eller begränsade föremål för intresse, stark känslomässig reaktion på förändringar och över- eller underreaktion på sinnesförnimmelser. Barnet kan tala om sig själv med sitt förnamn eller använda du eller han/hon som personligt pronomenen.

Hos ett barn i skolåldern kan tecken på autismspektrumtillstånd vara följande: knapphändig användning av språk för kommunikation, monotont eller upprepat tal, lite eller inget intresse för social interaktion med andra, nedsatt förmåga att förstå sociala beteendemönster, lite eller dåligt reglerad ögonkontakt, liten eller begränsad förmåga till fantasilekar, stort behov av att hålla fast vid bekanta rutiner och att få göra saker på sitt eget sätt samt föremål för intresse som är ovanligt till sin natur eller ovanligt intensivt eller begränsat. Oflexibelt och repetitivt beteende och svårigheter att tolerera förändringar, stresskänslighet och svårigheter att upprätthålla sociala relationer kan också tyda på autismspektrumstörning hos ett barn i skolåldern.

Utöver ovanstående drag kan ett tecken på autismspektrum hos ungdomar vara att den unga pratar med andra utan att bry sig om att andra lyssnar och svaren kan tyckas oartiga och olämpliga. Den unga kan ha svårt för att förstå andras avsikter och syften. Hen kan tolka vad en annan säger bokstavligen. Att skapa och upprätthålla vänskapsrelationer och förstå sociala beteendemönster kan vara svårt. Intressen kan vara exceptionellt starka och förändringar kan vara svåra och stressande.

Hos vuxna kan autismspektrumtillstånd visa sig som upprepade svårigheter i

social interaktion och kommunikation, oflexibelt och repetitivt beteende och svårigheter att tolerera förändringar, att skaffa eller behålla ett jobb eller en studieplats eller att inleda och upprätthålla sociala relationer.

Ovanstående är exempel på symtom eller egenskaper som kan tyda på ett möjligt autismspektrumtillstånd, men diagnosen kan inte ställas enbart utifrån dessa utan noggrannare undersökningar behövs.

Ämnet beskrivs mer i detalj i tilläggs-materialet till God medicinsk praxis-rekommendationen [Autismikirjon piirteitä lapsilla ja nuorilla](#) (autismspektrumdrag hos barn och unga) och [Mahdolliseen autismikirjoon viittaavia piirteitä aikuisilla](#) (drag som tyder på eventuellt autismspektrum hos vuxna).

Individuell behandling och rehabilitering stödjer funktionsförmågan

Både behandling och rehabilitering bör planeras individuellt.

Det multiprofessionella vårdteamet gör upp en plan i samarbete med personen själv och hens närstående. Vid planeringen ska man ta hänsyn till personens ålder, eventuella färdigheter som bör övas och stödjas, utvecklings- och kommunikationsnivån, personens egen motivation och andra samtidiga störningar.

Det är viktigt att bedöma vilka symtom och vardagliga utmaningar som mest påverkar personens funktionsförmåga och att ge tillräckligt stöd i olika vardagsmiljöer: hem, småbarns-pedagogik, skola, studier, arbetsliv, fritid. Att modifiera miljön för att stödja funktionsförmågan är en viktig del av stödåtgärderna. Stödåtgärder och lämplig

modifiering av miljön bör påbörjas så snart misstankar eller oro över autismspektrumdrag uppstår.

I samband med God medicinsk praxisrekommendationen finns en skild artikel om ämnet [Pienen lapsen kehityksen tukemiseen mahdollisessa autismikirjon häiriössä](#) (att stödja utvecklingen för ett litet barn med eventuellt autismspektrumtillstånd).

Målet med medicinsk rehabilitering är att stödja färdigheter som säkerställer ett så självständigt liv som möjligt, att uppnå de egna målen och att utveckla en sund självkänsla.

Vid behandling och rehabilitering bör man försöka använda sig av personens egna styrkor och resurser. Sådana kan till exempel vara många egenskaper som hör till autismspektret, såsom noggrannhet, rättvisa, samvetsgrannhet och en stark förmåga att fokusera på saker som upplevs som intressanta.

Det är väsentligt att ge barns och ungas föräldrar och anhöriga vägledning och att om möjligt genomföra rehabilitering i naturliga miljöer. På så sätt kan så många närstående som möjligt använda rehabiliterande verksamhetsmodeller. Då blir det möjligt att färdigheter vinner insteg i vardagliga miljöer genom rikliga upprepningar.

Rehabiliteringsformen, metoderna och innehållet i rehabiliteringen väljs ut vid en multiprofessionell bedömning utgående från de mål som satts upp tillsammans med klienten och hans nära krets. De vanligaste formerna av rehabilitering är till exempel talterapi och vägledning i kommunikationsmetoder som stöder och ersätter talet, ergoterapi, neuropsykologisk rehabilitering, kognitiv beteendeterapi, musikterapi, FPA:s mångsidiga multiprofessionella familje-

rehabilitering LAKU för barn 5–15 år och Min egen väg-rehabilitering för unga och vuxna i åldern 16–29. Rehabiliteringen bör använda metoder som har forskningsevidens vid autismspektrumtillstånd.

I samband med God medicinsk praxisrekommendationen finns också en [separat artikel om metoder som har forskningsevidens](#).

Autismrehabilitering kräver att den som genomför rehabiliteringen har god insikt i autismspektret och förtrogenhet med autismspektrumrehabilitering.

Till vardagsstödjande verksamhet för vuxna hör till exempel yrkesinriktad stödpersonverksamhet, rehabiliteringsvägledning, stöd för utbildning och arbete, boendeservice samt arbets- och dagverksamhet. För närmare uppgifter om ämnet, se artikeln [Aikuisikä autismikirjon häiriössä](#) (vuxenåldern i autismspektrumtillstånd).

Det finns också en skild artikel i samband med God medicinsk praxisrekommendationen [Autismikirjon häiriön kuntoutusmalleista](#) (om rehabiliteringsmodeller vid autismspektrumstörning).

Anpassningsträningskurser anordnas av både FPA och i samarbete med Hjärn- och Autismförbundet.

Nya rehabiliteringsmetoder och modeller utvecklas för autismrehabilitering och forskningsinformationen i ämnet ökar hela tiden. Teknik, såsom virtuell verklighet och videofeedback, används alltmer inom rehabiliteringsmetoder som är under utveckling.

Läkemedelsbehandling rekommenderas inte för behandling av kärnsymtomen i autismspektret

Läkemedelsbehandling rekommenderas inte för behandling av kärnsymtomen i autismspektret, men kan ibland vara nödvändig vid behandling av andra samtidiga störningar, till exempel särskilt svårt utmanande beteende eller aggressivitet. Det är framför allt viktigt att beakta att för att minska utmanande beteende är det nödvändigt att modifiera miljön och vardagen.

För läkemedelsbehandling av samtidigt förekommande psykiatriska och neuro-psykiatriska störningar används samma psykiatriska läkemedel som för andra patientgrupper.

Vid läkemedelsbehandlingen bör också eventuella biverkningar beaktas.

Autismspektrum i ljuset av siffror

Antalet barn och ungdomar som diagnostiseras och behandlas för autismspektrumtillstånd har sakta ökat både i Finland och på andra håll. Delvis beror ökningen på förbättrad identifiering och diagnostik bland annat för barn inom autismspektret som är intellektuellt normalt utvecklade samt för flickor och kvinnor.

Förekomsten av autismspektrumtillstånd hos vuxna har studerats lite. Autismspektrumtillstånd är vanligare hos män än hos kvinnor.

Bra att veta

Personer inom autismspektret kan vara särskilt känsliga för olika miljöstimuli, såsom sociala förväntningar, förändringar och sinnesförnimmelser. Därför är det

viktigt att modifiera miljön för att vara autismvänlig, till exempel att begränsa mängden sensoriska stimuli samt genom strukturering och förutsägbarhet. Tillräcklig sömn, regelbundna måltider och mångsidig kost samt de positiva effekterna av motion bör också beaktas.

Mera information om ämnet

[Autismiliitto](#) (autismförbundet) är en riksomfattande expert- och medborgarorganisation som företräder autismspektret och som har flera regionala medlemsorganisationer. Föreningen främjar förverkligandet av jämställdhet, påverkningsmöjligheter och ett gott liv för människor inom autismspektret och deras närstående. På förbundets webbplats finns bland annat [grundläggande information om autism och autismspektrumtillstånd](#) på finska. Autismiliitto erbjuder också rådgivningstjänst samt anordnar utbildningar och erfarenhetsexperter för olika evenemang.

[Suomen Autismikirjon Yhdistys](#) (Finlands förening för autismspektrum) arbetar för att främja jämställdhet för människor inom autismspektret. Föreningen erbjuder möjligheter till gemensamma aktiviteter och påverkan samt kamratakiviteter i grupp, evenemang och på webben. På föreningens webbplats finns bland annat [information om autismspektrum](#) samt om [diagnostik och samhällsliga aspekter](#) på finska.

Autismföreningen [PAUT ry](#) arbetar för att öka välbefinnandet för personer inom autismspektret och deras närstående i Nyland. Föreningens mål är också att erbjuda familjer inom autismspektret olika kanaler för delaktighet och inflytande.

[Autismisäätiö](#) (autismstiftelsen) är ett ideellt företag i stiftelseform som grundats av anhöriga till personer inom autism-

spektret. Autismsäätio erbjuder tjänster för personer inom autismspektret över hela Finland.

I Duodecims Terveyskirjasto finns en artikel [Autismikirjon häiriöt](#) (autism-spektrumtillstånd), som du också kan lyssna på.

Mera [information om autismspektrumtillstånd](#) hittar du i Hälsobyns Barnhus.

I Hälsobyns Mielenterveystalo finns ett [egenvårdsprogram för barn med neuropsykiatriska drag](#), tills vidare på finska.

De i patientversionen nämnda organisationerna ger mera information i ämnet. Finska Läkarföreningen Duodecims redaktion för God medicinsk praxis svarar inte för kvaliteten eller tillförlitligheten på uppgifter som andra organisationer har gett.

Referensgruppen Ta med patienterna

Vid utarbetandet av rekommendationen för autismspektrumtillstånd har en referensgrupp [Ta med patienterna](#) verkat vid sidan av arbetsgruppen för God medicinsk praxis. Gruppen består av patientrepresentanter och deras anhöriga.

Referensgruppen har kommenterat rekommendationen medan den har utarbetats och har gett ett uttalande om rekommendationen.

Det finns en separat artikel om ämnet [Autismikirjon häiriö – potilasviiter ryhmässä esille nousseita asioita](#) (saker som kommit fram i patientreferensgruppen för autismspektrumtillstånd).

Författare

Texten i patientversionen har skrivits utgående från Läkarföreningen Duodecims rekommendation God medicinsk praxis av redaktör **Kirsi Tarnanen** som stöder patienternas delaktighet.

Patientversionen har kommenterats av två medlemmar i referensgruppen, som är engagerade i Autismiliittos och Suomen Autismikirjon Yhdistys verksamhet. Texten har granskats av ordföranden för arbetsgruppens för God medicinsk praxis, specialistläkaren i barnpsykiatri, avdelningsöverläkare och utbildningsläkare **Hanna Raaska** från HUS och Helsingfors universitet, arbetsgruppens sammanställande författare, specialistläkaren i barnpsykiatri, avdelningsöverläkare och utbildningsläkare **Marie Korhonen** från HUS och Helsingfors universitet, samt redaktören för God medicinsk praxis, docenten i biologisk psykiatri, specialistläkaren i klinisk neurofysiologi och psykiatri **Arja Tuunainen** från Finska Läkarföreningen Duodecim.

Översättningen till svenska är bekostad av **Finska Läkaresällskapet**.

Ansvarsbegränsning

God medicinsk praxis- och Avstå klokt-rekommendationerna är sammandrag gjorda av experter gällande diagnostik och behandling av bestämda sjukdomar. Rekommendationerna fungerar som stöd när läkare eller andra yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ska fatta behandlingsbeslut. De ersätter inte läkarens eller annan hälsovårdspersonals egen bedömning av vilken diagnostik, behandling och rehabilitering som är bäst för den enskilda patienten då behandlingsbeslut fattas.